

Володимир Франкович – це справжній вчитель-майстер. Йому властиве особливе педагогічне чуття, за допомогою якого він може знайти індивідуальний підхід до кожного студента. Глибоке розуміння внутрішніх психологічних процесів своїх студентів сприяє правильному підбору репертуару та розвитку окремих диригентських навичок. Важливого значення Володимир Франкович надає аналізу хорової партитури - скурпульозному вивченню музично-теоретичних, художньо-виконавських особливостей хорових творів в контексті жанрово-стильових характеристик. За роки навчання диригування у нього сформувався сталий навчальний репертуар, за допомогою якого можна розвинути всі види диригентської техніки.

В останні роки у класі Володимира Семчишина навчається близько 20 студентів стаціонарної та заочної форм навчання. Кожен студент його класу відзначає високий професіоналізм свого вчителя, його велику самовіддачу і особливу гармонію відносин. Така творча співпраця вчителя і учня має чудовий результат: за підсумками семестрових екзаменів освітньо-кваліфікаційного “Бакалавр” та за підсумками державної підсумкової атестації студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст” та “Магістр” учні Володимира Франковича показують відмінні результати навчання.

Володимир Франкович – справжній музичний інтелігент, мистецькі надбання якого можливо не надто епохальні, але настільки значимі, що без них не можливе музичне життя Тернопільського краю. Самовідданість улюбленій професії виражається у кількох рядках з інтерв'ю, записаного кореспондентом обласної газети Т. Бойко: “Усе моє життя минає в нотах. Я ловлю себе на думці, що постійно пишу ноти. Я просто люблю те, що приносить мені радість. А вже потім стає приємно від того, що ці почуття передаються і глядачам...”[4].

Отже, постать Володимира Франковича Семчишина займає важливе місце в процесі розвитку та становлення культури та мистецької освіти на Тернопільщині. Його диригентська діяльність активізувала культурно-мистецького життя краю та стала добрим ґрунтом для формування нового покоління музикантів. Багатогранність творчої особистості Володимира Семчишина виражає різносторонність його мистецьких і наукових інтересів. В основі педагогічної роботи митця на факультеті мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка лежить цілеспрямована диригентська підготовка студентів в контексті професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицька Т. Одна до музики любов: [Маєстро з обл. філармонії В. Семчишину — 50] // Вільне життя. — 1999. — 1 трав.
2. Вітер В. Симфоджаз-оркестр відзначив ювілей // Вільне життя. — 2002. — 6 квіт. — С. 4.
3. Музична Тернопільщина: Бібліогр. покажчик / Уклад. В. Я. Миськів; Вступ. ст. О. С. Смоляка; Ред. Г. Й. Жовтко. — Т.: Підручники і посібники, 2008. — 288 с.
4. Семчишин В. «Усе моє життя минає в нотах»: [Розм. із керівником симфоджаз-оркестру] / Зап. Т. Бойко // Свобода. — 2002. — 26 березня.
5. Симфоджаз-оркестр: Творча біографія (1992–2002). — Т., 2002. — 8 с.

Гембаровська І.

Науковий керівник – доц. Проців Л.Й.

СТАНОВЛЕННЯ ЖІНОЧОГО РУХУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ –НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства актуальним залишається питання про гендер та жіночий рух. Одночасно, воно також є і малодослідженим, як і персоналії, які його творили та були ідеологами та провідниками. Теорія та історія гендерної педагогіки і психології висвітлюється в працях вітчизняних вчених Т.Говорун, Т.Дороніної, О.Кікінежді, В.Кравця, З.Нагачевської. Гендерний дискурс в українському літературознавстві простежується в роботах В.Агеєвої, М.Богачевської-Хом'як, І.Грабовської, Т.Гундорової, О.Забужко, Н.Зборовської, С.Костя, С.Павличко та інших. Жінка в історії України є суб'єктом дослідження Л.Барбари, Н.Жулканич, О.Маланчук-Рибак, Л.Мялковської, Л.Потапюк, Л.Романишин. В галузі історичного музикознавства гендерний підхід застосовується в дослідженнях О.Бобечко, Н.Никитюк та інших. Проте, незважаючи на чисельність досліджень, роль жінки в історії

мистецької освіти в Україні вивчено недостатньо, що і зумовило вибір теми дослідження. **Мета статті** – з'ясувати передумови; висвітлити процес становлення жіночого руху в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.

Поняття «жіночий рух» в широкому розумінні означає організовану суспільну активність жіноцтва. В Україні він формувався переважно під впливом загальноєвропейського руху, однак мав і свої, властиві тільки Україні, прояви та форми розвитку, зумовлені територіальним розмежуванням країни та специфічним становищем нації, яка перебувала у складі різних країн.

Український жіночий рух, який виник у другій половині XIX століття, — це не стільки копія з аналогічних рухів у європейських державах, скільки початок відновлення історичного місця українки в суспільному житті, яке їй належало у минулому. У цьому, власне, полягає своєрідний історичний аспект дослідження. Як свідчать джерела, представниці прекрасної статі в Україні залишили яскравий слід не лише в історії своєї держави, а й інших країн — Норвегії, Франції, Угорщини, Туреччини. Уже в «Повісті временних літ» йдеться про безпосередній вплив жінки на формування нашої державності з перших її кроків.

У період середньовіччя найбільше інформації завдяки літописам та хронікам збереглося про представниць княжого роду. Князівни, як і більшість жінок у західному чи східному християнстві, мали дві можливості до самореалізації: у подружжі та в чернецтві. На самих початках становлення і Київської держави, і Галицько-Волинського князівства, а також і християнства серед східних слов'ян, важливу роль відіграли дві молоді княгині.

У 50—60-ті роки X століття на Київському престолі з'являється княгиня Ольга. Протягом двадцяти років вона правила державою мирно і тихо, що свідчило про її незвичайність як «наймудрішої серед усіх людей»; з іншого боку, слід відзначити високий рівень культури та моралі, на якому стояла держава, що корилася владі жінки, яка сама в добу панування фізичної сили в усій Європі шанувала розум і душевну красу. Важливим є те, що княгиня Ольга — перша християнка на великокняжому престолі Києва, перша просвітителька й учителька християнської віри в Русі-Україні.

В контексті дослідження варто згадати двох жінок-просвітительок XI-XII ст.: черниць прп. Іванну-Янку Всеволодівну та св. Євфросинію (Предславу, князівну Полоцьку). Обом доклали чималих зусиль до відкриття шкіл для дівчат, створення бібліотек та поширення книг методом перепису. Варто також зазначити, що добра освіта назагал була притаманна князівнам.

Серед інтелектуальної української еліти тих часів особливе місце належить Анастасії Юрїївні Гольшанській Заславській (Жеславській), дружині волинського князя Козьми Івановича Заславського (Жеславського), чийм старанням і коштом з'явилась на світ українська Першокнига — Пересопницьке Євангеліє, писане живою староукраїнською мовою.

Не менш важливий внесок в розвиток освіти тих часів зробила Гальшка Острозька — княгиня, яка походила з давньоукраїнського князівського роду Острозьких, меценат культури, засновниця Острозької Академії.

Варто зазначити, що ще з княжих часів тягнеться традиція задіяння українських жінок у ділянках освіти, певною мірою — дипломатії, меценатства. Українські жінки вищих суспільних станів часто — нарівні з чоловіками — були носіями української культури і звичаїв, активними оборонцями батьківської віри, традицій і рідної мови. Вони намагалися всіляко сприяти інтелектуальній діяльності суспільства, створювали належні умови для поширення освіти і наукових знань, налагодження книговидавництва, дбали про вкорінення нових гуманістичних ідей.

Доля України, її історія, хід економічного, політичного та духовного розвитку, пов'язані з життям і діяльністю багатьох відомих українських жінок. Це — історичні політичні діячі, що зберігали міць Української держави, підносили славу і честь української нації, а також — діячі культури, жінки-меценати науки та освіти, що оберігали і примножували національні традиції, зміцнювали основи самобутньої національної культури, народні героїні, які, попри всі незгоди і важкі умови боротьби, віддавали себе служінню рідному народові.

Щодо історії жіночого руху, то на українських землях він відбувався під впливом емансипаційного жіночого руху у світі. На західноукраїнських землях жіночий рух не копіював сліпо досвіду жіноцтва в інших європейських державах. Воно й зрозуміло. Європейські (західні, якщо брати ширше) феміністки боролися за рівні з чоловіками права у всіх сферах суспільного життя, а жіночий рух на західноукраїнських землях розвивався спільно із

загальним політичним рухом усієї української громади. Українка не залишалася осторонь визвольних змагань у боротьбі за державність. Поряд з ідеями соціального визволення жінки акцентували на національно-організаційних завданнях в політичній, економічній та культурно-освітній сферах –адже саме тоді активно розвивався і визвольний рух.

Небагато жінок на західноукраїнських землях розуміли історичну неминучість і потребу організованого жіночого руху. Це були, в основному, жінки із священничих та інших інтелігентських родин. Оскільки початки жіночого руху припадають на останню чверть минулого століття, то зауважимо, що громадська думка не відносила до особливих чеснот галичанки її освіченість та ступінь опанування науками. Навіть жінки із інтелігентних родин закінчували віділові школи і готувалися не до кар'єри, а до подружнього життя. М.Богачевська-Хомяк пише: “Ставлення галицьких українців до освіти для жінок відбилося на формуванні характеру фемінізму українських жінок у Галичині — освіта сприймалася як засіб служіння народові, а не як особисте право. Галицькі українці усвідомили, що освіта потрібна на всіх рівнях, але з огляду на неписьменність селянських мас першою потребою, яка вичерпала майже всю громадську енергію, було виховати національну інтелігенцію взагалі. Про рівень освіти й виховання молодих жінок і шляхи його підвищення говорилося мало. Жіноцтво розглядалося не з точки зору його прав, а в контексті народу, селянства й етнічної приналежності. Статті в галицькій українській пресі, які обстоювали освіту жінок, виходили з потреб національного й економічного розвитку, а не прав людини” [2, с. 94].

Загалом формування феміністичних концепцій на початку ХХ ст. відбувалось на основі трьох провідних ідеологій - консерватизму, лібералізму, радикалізму. Відповідно, розвинулись три основні напрямки українського фемінізму: соціально-християнський, ліберальний і соціалістичний.

Одночасно із створенням і кількісним зростанням жіночих організацій на західноукраїнських землях йшло всезростаюче залучення жінок до діяльності різноманітних громадських та культурно-освітніх організацій, наприклад, до роботи у “Просвіті”, “Руській бесіді”, музично-просвітницьких товариствах, таких як “Боян”, “Бандурист”, “Торбан”, згодом “Союз співацьких та музичних товариств” та ін. Так приміром Євгенія Барвінська входила до складу організаційного комітету товариства “Львівський Боян”, який ставив перед собою важливі завдання в справі пропагування музичного мистецтва серед широких верств населення, розвитку української музики. Диригували хором “Львівського Бояна” у різні часи Олена Ясенинська(1911), Стефанія Туркевич(1921), Олена Волошинова (1921-1922), Ольга Ціпановська (1934-1939). Головами правління “Львівського Бояна” у різні періоди були О. Левицька, С.Савицька, О.Філясова, О.Ціпановська. Діяльність жінок у цих товариствах, як правило, прямо не була пов'язана зі специфічно феміністичними завданнями, але об'єктивно сприяла новому психологічному сприйняттю жінки у суспільстві, її особистісному, творчому, гендерному та професійному становленню.

Першою жінкою, котра у Галичині почала займатися жіночим питанням була галицька письменниця і відома громадська діячка Наталя Іванівна Кобринська, яка у жовтні 1884 р. заснувала в Станіславі “Товариство руських женщин”. У 1880 р. українки Галичини вислали петицію до віденського парламенту в справі допущення жінок до вищої освіти, а в 1891 р. в Стрию було організоване перше жіноче віче. У 90-і роки ХІХ століття виникають нові жіночі організації. Так, наприклад 1893 р. у Львові був створений “Клуб русинок”, “Жіночий кружок” в Коломиї, 1894 р. “Жіноче товариство” в Городенці і москвофільське “Общество русских женщин” на Буковині, 1896 р. “Жіночий кружок” в Тернополі, 1901 р. “Жіноча читальня” в Долині, “Кружок українських дівчат” у Львові, 1903 р. жіночі товариства в Бережанах і Рогатині, 1909 р. у Львові “Жіноча громада”. Серед громадсько-доброчинних організацій активними були “Товариство Руська захоронка”, “Товариство опіки над слугами та робітницями”, “Товариство вакаційних осель”, “Товариство опіки над дітьми та молоддю”. Загальнодержавний характер мав громадсько-доброчинний рух. Так, наприклад у Львові діяла руська філія загальноавстрійського “Товариства св. Рафаїла”. Доволі активно йшла розбудова жіночих організацій релігійно-доброчинного спрямування: “Маріїнське товариство пань” (Львів, 1904), “Мироносиці” (Чернівці, 1904), Товариство Православних Русинок (Чернівці, 1908).

Виразником нових гендерних ідей в галицькому суспільстві кінця XIX ст. стала жіноча преса, зокрема альманах “Перший вінок”, який появився за матеріальної підтримки Олени Пчілки і був виданий у 1887 р. Тут були твори письменниць із Наддніпрянської України, таких як Ганна Барвінок, Олена Пчілка, Леся Українка, Дніпрова Чайка, Людмила Старицька та з Галичини -Н.Кобринської, У.Кравченко, сестер Рошкевич, К.Попович, О.Бажанської, А.Павлик, С.Окуневської та інших. У вступній статті альманаху Н.Кобринська писала: “Важний ще лишається нам до піднесення факт, що перший раз виступаємо разом з нашими старшими сестрами Українками в імені нашої національної єдності на ниві загальних справ і спільного всім жінкам питання”. [6, с.1-2]На сторінках альманаху були літературні твори (вірші, проза), етнографічні матеріали, статті Н.Кобринської про жіноче питання.

Наталія Кобринська власним коштом видала три випуски альманаху “Наша доля” (1893 р., 1895 р. і 1896 р.). Вона наполегливо переконувала громадськість у тому, що позитивне вирішення проблем жіноцтва значно допоможе загальній справі. У першому випуску “Нашої долі” було надруковано проект статуту дитячих садків, статтю про жіночий рух у Галичині. Намагаючись зацікавити галичанок західноєвропейською літературою, Н.Кобринська друкувала на сторінках двох наступних випусків альманаху рецензії на твори Ніцше, Гауптмана, Ібсена, Золя, Гамсуна, Стріндберга. Н.Кобринську не розуміли, з нею полемізували. Когось відштовхували її незламність і принциповість у захисті своїх переконань, інших — її соціалістичні погляди (хоча були вони своєрідними), ще інших — дещо незвичний для галицьких українок фемінізм. М.Богачевська-Хомяк пише: “Кобринська не зробила українських жінок свідомими феміністками, не переконала їх у незвичайній важливості жіночої емансипації, бо українське жіноцтво більше відчувало національну дискримінацію, ніж жіночу. Але Кобринська заохотила жінок до громадської праці, скерувала на шлях прагматичного фемінізму. Жіночі товариства, дитячі садки, праця в громадах наблизили їх до фемінізму, який, хоч цілком не розвинувся, став наприкінці XIX ст. органічною частиною жіночої свідомості”[2, с.128].

Жіночий рух поступово набирив сили. На початку 90-х років жіночі товариства виникають у різних містах Галичини — у Львові, Тернополі, Коломиї, Долині, Бережанах тощо. У 1893 р. у Львові виник Клуб руських жінок, який очолила Герміна Шухевич. Клуб мав стати вогнищем інтелектуального життя, заохотити галичанок до громадського життя. Передбачався випуск періодичних видань, утримування бібліотеки, організація конференцій, різноманітних вечірок, забав. Практична діяльність Клубу набула ще ширшого розмаху. Так, він відгукнувся на заклик Н.Кобринської відкривати дитячі садки, запрацювали кооператив “Труд” для фахового вишколу дівчат, Товариство опіки над домашньою прислугою, Товариство “Українська захоронка” (для опіки над дітворою). Великою заслугою “Клубу русинок” було створення української дівочої школи ім. Шевченка, директором якої стала Марія Білецька, ідейна, розумна й ініціативна жінка-педагог. Власне, ця школа стала згодом основою для створення “Рідної школи”, організації Українського педагогічного товариства.

У 1904 р. було засновано Товариство Марійської дружини пань (очолила Ольга Барвінська-Бачинська), що опікувалося духовно-релігійним життям галичанок, провадило філантропічну й гуманітарну діяльність.

Дуже помітну роль в історії західноукраїнського жіночого руху відіграв “Кружок українських дівчат”, бо з його існуванням пов’язане і продовження жіночої преси. Річ у тому, що Клуб русинок мав елітарний, так би мовити, характер, а молоде жіноцтво, що вчилася і виховалося у 90-х роках, уже було іншим — більш динамічним, демократичним. У 1901 р. тодішні перші студентки університету створили нову жіночу організацію. Організаторами були Дарія Шухевич (дочка Г.Шухевич), Наталка Будзиновська, Северина Данилевич, Олена Охримович. Їх підтримала Академічна громада студентів і дехто із діячів старшої генерації радикалів. “Молода Україна”, орган молоді, що почав виходити 1900 р., теж підтримав студенток і опублікував відозву Кружка українських дівчат.

У 1917 р. в Галичині на основі діючих на той час організацій «Жіноча громада» та «Гурт українських дівчат» створено Союз Українок, який у грудні 1921 р. скликав у Львові перший жіночий з’їзд, на який, таємно перейшовши Збруч, прибула Софія Русова. В Галичині створилася організація Союз українок. 1922 року її друкованим органом став «Жіночий вісник»,

згодом тематична сторінка «Громадського вісника», редактором якого була Мілена Рудницька, авторами – О. Залізняка, Н. Суровцева, М. Струтинська.

У червні 1934 р. Союз Українок проводить у Станіславові жіночий конгрес на честь 50-річчя заснування першого жіночого товариства, в якому взяли участь представниці всього організованого українського жіноцтва з різних країн українського поселення, включаючи США й Канаду. У жовтні 1937 р. на загальному з'їзді Союзу Українок у Львові був створений Всесвітній Союз Українок, який мав стати центром усіх українських жіночих організацій. Головою ВСУ обрано Мілену Рудницьку.

Отже, в результаті дослідження з'ясовано, що становлення та розвиток жіночого руху в Галичині, як і в Україні загалом зумовлені особливостями розвитку українського суспільства та ролі жінки у період становлення української державності, високим рівнем освіченості жінок із знатних українських родин, які усвідомлюючи особисту місію виступали меценатками та засновницями освітніх та духовно-релігійних центрів. Жіноче меценатство в Україні виступало важливою рушійною силою розвитку національної культури та освіти впродовж тривалого історичного періоду.

Жіночий рух в Галичині наприкінці XIX століття сформувався під впливом західноєвропейського руху, проте мав свої особливості: домінування національної ідеї як засадничої; подвижницька праця інтелігентних жінок; літературний рух як частина жіночої періодики; благочинний характер жіночої праці; формування політичної націоналістичної преси. Мистецтво та освіта були єдиними галузями, в яких українська жінка могла ствердити свою особистісну, гендерну, соціальну ідентичність.

У XIX ст. були визначені такі основні напрями діяльності жіночих організацій: релігійно-добродійний, світський добродійний та опікунчий, культурно-просвітній, кооперативний та економічний, фаховий, освітній, феміністично-політичний (суфражистський), пацифістський, класово-політичний та партійний. Найпоширеніші завдання цих організацій – просвіта, широка соціалізація жінок та боротьба за їхні юридичні права. До початку XX ст. утворилися концептуальні засади організаційного розвитку жіночого руху, який став доволі помітним чинником громадсько-політичного, соціально-економічного та культурно-освітнього життя українок Галичини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеева В. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму: Монографія / Віра Агеева. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
2. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939 / М. Богачевська-Хом'як. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.
3. Луговий Ол. Визначне жіноцтво України. Історичні життєписи / Ол. Луговий. – Київ: Видавництво «Ярославів Вал», 2007. – 67 с.
4. Маланчук-Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст : Монографія / Оксана Маланчук-Рибак. – Чернівці : Книги – XXI, 2006. – 500 с.
5. Нагачевська З.І. Педагогічна думка і просвітництво у жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст. – 1939 р.): монографія / Зіновія Іванівна Нагачевська. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2007. – 764 с.
6. «Перший вінок» : Жіночий альманах. – Львів, 1887. – 464 с.